

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. Schmidt del. 1860. 1861. 1872.

Lith. v. H. N. 1872.

Ern. Sørensen & Co. Kjøbenhavn.

SKJOLDNÆSHOLM

i Sælland

SKJOLDNÆSHOLM

i Sælland

Skjoldnæsholm eller Skjoldenæsholm, der ligger i Svø Amt, Ringsted Herred og Balsølle Sogn, hører til de ældste danske Herregaarde. Den maa i Midten af det 14de Hundrebaar have været stærkt befaftet, da den i Aaret 1348 blev „belagt“ (belejret), men ikke indtagen af Kong Valdemar Atterdag; den har da været i Holfsternes Magt. Denne Gaard har, fra den Tid af da den er bleven bekendt i Historien, først været i privat Eje, er derpaa bleven Kronogods og derefter atter kommen i Privatmands Hænder.

Omtrent i Midten af det 14de Hundrebaar tilhørte Skjoldenæ, som Gaarden den Gang og lang Tid efter kaldes, Bøvneren Peder Nielsen; han skrev sig i det mindste til Skjoldenæ i Aaret 1365, da han paa Kong Valdemar Atterdags Vegne var med at underskrive Forliget imellem denne og Grev Geerts Sønnen. Til Kongen overlod han 1372 alle de aabne Breve og al sin Ret til det Gode i Eskane, han havde i Pant af Eskø Brok til Hillebjerg for 400 lodige Mark Sølv kolnß Wagt. Fem Aar senere var Peder Nielsen iblandt de Adelsmænd, der paa Danehoffet i Nyborg stabsfæste Kong Dufø Forpligtelse til at holde Danmarks Indbyggere ved Lov, Ret og Frihed.

I en Række af Aar tilhørte derpaa Skjoldenæ den gamle danske Æt Rud. Den første Ejer af denne Æt var Hr. Mikkel Rud, der skrev sig til Skjoldenæ, da han 1387 tillige med sin Fader Hr. Jens Rud, Hovedsmand paa Bordingborg, og nogle andre Adelsmænd udfædte et Vidnesbyrd om Dronning Margretes Hylping paa Sællands Landsting i Ringsted. I Aaret 1391

stiftede han en Sjælemesse for sig og sin Hustru. Det følgende Aar blev han efter Faderen Hovedsmand paa Bordingborg. Jep Pedersen Dyr gav ham 1396 Fuldmagt til at indløse en Gaard i Balsømagle, Haraldsted Sogn, Ringsted Herred, og til at have den uopsagt 12 Aar i sit Børge. Et Gældsbreve, han havde udfædt til Hr. Thorbjørn Wille til Søholm, blev 1405 af denne mølet dødt og magtesløst at være. Hr. Mikkel Rud synes at være død 1406; da skjedede nemlig hans Hustru Fru Anne Pedersdatter Jærnsfæg, en Datter af Peder Nielsen Jærnsfæg og Fru Maren Skave, et halft Bøls Jord i Glabsøge i Sockelunds Herred til St. Klara Kloster i Roskilde. To Aar senere skjedede hun med sine Sønners Raad og sine Venners Minde en Gaard i Hæstrup og en i Svandbjerg, begge i Hørsølle Sogn, Bøverflov Herred, til sin Datter Jomfru Margrete, der var Søster i St. Klara Kloster i Roskilde, af hvilket Kloster hun selv 1412 tog et Hus i Leje; og 1432 gav hun en Gaard i Dalby til det samme Kloster, imod at det hvert Aar skulde holde en Sjælemesse for hende. — Nogle Aar efter Hr. Mikkel Ruds Død forekommer Sønnen Hr. Jørgen Rud som Ejer af Skjoldenæ; i det seneste havde han denne Gaard i Aaret 1420. Han var Ridder allerede 1408, da han underskrev Moderens oven nævnte Skjøde. I Aaret 1418 blev der paa Sællands Landsting udfædt et Tingsvidne om, at Hr. Anders Jepsen Lunge af Egede og Hr. Jørgen Rud lovlig havde bevisst, at de efter Loven havde ladet opbyde Penge paa sit Gode Drøup og indlagt Pengene i Ringsted; end

SKJOLDNÆSHOLM

i Sælland

videre bode de sig til at løse de Breve, der mulig vare givne paa dette Gods. Angaaende denne Sag blev der atter udstedt Landtætingsvidner af 1421 og 1425. I det sidst nævnte Aar gav hans Hustru, Fru Ingeborg Hases, Grande Palne Jensen ham Fuldmagt til at indløse alt det Gods i Jylland og Fyn, der havde tilhørt Marsten Hr. Palne, og s. A. delte de noget Gods i Fyn, hvorved der tilfaldt Hr. Jørgen adskillige Gaarde og en Mølle i Binding Sogn. Ved først i Aaret 1429 endelig at stifte med sine Brødre Hr. Jens og Wilhelm Rud fik han for sin Del Skjoldenæs og Skjoldenæsfaug; men denne Gjendom beholdt han derpaa sin meget kort; thi ved Midsummers Tid s. A. Høvede han Skjoldenæs til Kong Erik af Pommern imod Vedbygaard og Vedbyfaug i Love Herred i Sælland. Hr. Jørgen Rud levede endnu i Aaret 1433.

Fra Aaret 1429 var Skjoldenæs indtil efter Enevoldsmagtens Indførelse Kronogods. Den første, der nævnes som Kongens Lensmand paa Skjoldenæs, var Peder Jensen, Landdommer i Sælland, der 1436 havde dette Slot, hvilket 9 Aar derefter Dronning Dorothea fik som Morgengave af sin Ugte-sølle Kong Christoffer af Baiern. Aar 1458 var Eggert Krummedige Hovedsmand her. Om de til Slottet hørende Skove hedder det i et Lingsvidne, som Hr. Jens Thorbernsen 1463 tog af Ringsted Herred, at der ej forhen havde været saadan Jagt af Klara Kloster i Skovene omkring Skjoldenæs som nu Jey Jensen af Klara holdt, og at Indbyggerne i Ringsted tidligere ikke havde været vante til at drive sine Svin paa Haraldstedre eller andensteds paa Skjoldenæs Skove, naar der var Olden. Hovedsmand paa dette Slot var 1473 Jens Pedersen. I dette Aar udstedte Hovedsmanden paa Holbæk Slot Berner Parsberg, der da sad i Landdommers Sted, tillige med Engelbrekt Albrechtsen af Torbernsfeld, Klavs Daa af Ravnstrup, Riddere, Jørgen Daa af Rommebaksholm og flere, iblandt hvilke var Raadmanden i Ringsted Gunde Pedersen, et Lingsvidne paa Sællands Landtæting om, at Henrik Mejnstorp, Landdommer i Sælland, havde mødt for dem og gjort Krav paa, at de Navninge, der vare udsalgte til at granske, hvad han lovlig maatte og kunde fri med sine Skove imod Kronens Skove til Skjoldenæs, skulde træde frem og udsige og svørgre paa, hvad Ret var. Da fremtraadte Hr. Da-

vid Arildsen Dvitzov af Nygaard, Hr. Eskild Gjøe af Giselsfeld, Erik Grubbe af Tryggevalde, Hovedsmanden paa Rallundborg Slot Hans Naal, Borgeren Niels Portman af Slagelse og nogle Bønder, hvilke vidnede, at de havde beset Henrik Mejnstors Skove, og de lagde Haand paa Evangeliebogen, den ene efter den anden, og svore, at de ikke havde kunnet udgranske og udsørge andet, end at Henrik Mejnstorp og hans Arvinge maatte vel fri 500 Svin og flere med sine Skove til Balsø og Tøberup imod Kronens Skove til Skjoldenæs. Henimod Slutningen af det 15de Hundrebaar var Hr. Predbjørn Pødehus til Bøsborg Hovedsmand paa Skjoldenæs; i det mindste havde han dette Ven i Aaret 1494. I Begyndelsen af det 16de Hundrebaar var Hr. Hans Bilde Hovedsmand paa Skjoldenæs. Han fik i Aaret 1517 Kvittering for 1300 Mark danske, han havde udredet til Kongen af de Udbudspenge, som han paa dennes Vegne modtog i Skjoldenæs Ven. S. A. klagede Ringsted Klosters Tjenere i Sigersted til Kongen over den Forsang og Skade, Lensmanden paa Skjoldenæs havde tilføjet dem. Herom underrettede Abbeden i Klosteret Peder Rielsen Kongen og bad ham derhos om at stifte dem, hvad Lov og Ret var. Hr. Hans Bilde stod dog paa en bedre Fod med Bønderne end de fleste af hans Standsfæller. Indtil Slutningen af Marts 1523 var Hr. Hans Bilde Lensmand; Afgiften af Slottet var paa den Tid 300—500 Mark danske, Halvdelen af Sagsalbet og 4 Borglejeheste. Hans Eftermand var den navnkundige Hr. Henrik Gjøe til Giselsfeld, der hidtil havde været Lensmand paa Korsør Slot. Han fik nu Skjoldenæs med alt dets Tiliggende og kongelige Rente og Rettighed for 10 Aar kvit og frit uden al Afgift, kun imod at tjene Kongen og Riget, naar han fik Tilgælfelse, som han bedst kunde; han skulde bygge og forbedre Slottet og ikke lade Skovene forhugge og holde Godsset ved Hævd og Magt, saa at det ej blev ødelagt; Bønderne maatte han ikke forurrette, men han skulde holde dem med Lov og Ret. Dette Ven beholdt han dog ikke længe; thi i Juni s. A. blev han af Kong Christiern den anden, som Hr. Henrik tjente med urokelig Trostål og Hengivenhed, udnævnt til Hovedsmand i Nisøbenhavn og Nalmsø; Hovedstaden, i hvilken han blev indefluttet, forbarrede han med udmærket Tapperhed og Dygtighed i

SKJOLDNÆSHOLM

i Sælland

hele 8 Maaneder. Ved sin Trofskab imod sin uheldige Fætte kom Hr. Henrik Gjøe i stor Gæld. I Aaret 1530 skrev saaledes Melchior Kantzau, Landmarskalk i Holsten og den mest indbyrdsfæstrige af de holstenske Raader, til ham, der imidlertid var bleven Lensmand paa Bordingborg, at han havde forebragt Hr. Henriks Væn om Hensind med Betalingen af 1000 Gylde til næste Omflag, i Betragtning af den Skade han havde lidt, og Kongen havde givet sit Munde dertil, imod at han stillede tilbørlig Borgen for Udredelsen af Pengene næstkommende St. Hansdag. Skjoldnæs Len fik endnu en Gang Hr. Hans Bilde, der havde dette Slot fra 1532 til 1535. Sidst nævnte Aar fik den oven nævnte Melchior Kantzau Følgebrev paa Skjoldnæs Len, hvilket han ogsaa havde 1536. Siden blev Hr. Mavrids Olsen Krogenæs til Vollerup (i Skaane) og Bregentved Hovedsmand paa Slottet, hvilket han havde i Aaret 1545, da der af Kongen og nogle Rigstraader blev affaet Dom i Sagen imellem ham og Hr. Anders Bilde til Esbholm, der tilstalte ham for noget Gods i Skaane, som han og hans Medarvinge havde fæstet imellem sig. Han døde 1550. En Del af Roskilde Bispestols forrige Gods blev i hans Tid lagt under Skjoldnæs Len.

Efter at Skjoldnæs i henimod 140 Aar havde været et af Kronens særskilte Len, blev der taget anden Bestemmelse dermed. I April 1567 fik nemlig Lensmanden paa Roskildegaard Bjørn Andersens kongelig Befaling, at han, eftersom Kongen havde lagt Skjoldnæs Len under Roskildegaard og ikke var til Sinds for Fremtiden at forlene Slottet bort eller der at holde nogen Vold, strax skulde lade alle derværende Huse nedbrøde, Stenene sætte i Hob og Lommeret lægge vel tilfammen, indtil han fik nærmere Bested desangaaende. To Aar senere udfærdtes et kongeligt Brev paa, at Mester Morten Pedersen, Abbed i Sore Kloster, havde affaet Beretning om, at der var stor Røst paa Fjober i Klosteret, hvisaarsag Kongen havde tilladt ham at lade høste den Kronen tilhørende Prangstrup Eng, som tilforn havde ligget til Skjoldnæs; høst maatte han indtil videre lade føre til Klosteret paa det Bilskaar, at han aarlig skulde svare en halv Tonde Smør, vel forvaret med Salt og Træ, som skulde pudes paa Sjælbhavns Slot.

Kort efter bleve Hovedgaardens Jorder ogsaa udskiftede til Bønderne. I Slutningen af December 1570 gav Kongen nemlig sit Samtykke til, at Bjørn Andersen fæstede de Jorder bort, der hidtil havde ligget til Skjoldnæs, da nogle Bønder havde yttret det Vinst for Lensmanden, at fæste disse Jorder og bygge Gaarde derpaa samt give Landgilde deraf. Lensmanden fik Lov til at indrette Sagen som han fandt bedst. I Aaret 1572 fik Landsdommeren i Sælland Lave Det Roskildegaard og Skjoldnæs i Forlening, og det blev da paalagt ham, eftersom Gaardsfæderne ved Skjoldnæs ikke gave Landgilde, skjønt de intet Udgangsarbejde gjorde saaledes som tilforn, „da Slottet og Gaarden vare ved Magten,“ at sørge for, at hver to Gaardsfæder bleve lagte sammen, saa de bleve en Landbogaard, der kunde give aarlig Landgilde. I denne Tid fik Venet en ny Tilvægt, i det Jens Bilde til Alinde 1575 bortbyttede dette sin Væts gamle Gods: til Kongen imod Brejlev Kloster i Jylland; Alinde blev lagt under Roskildegaard og Skjoldnæs Len. Ved 2 Kongebreve af 1579 og 1581 blev forbudt imod at høre Hunde, med mindre de vare bundne eller havde det ene fremmer Ben afhugget over Knæet, indkærpet Bønderne i Roskildegaard og Skjoldnæs Len; for Overtrædelsen heraf skulde der bødes en god Dyr. Fra nu af omtales Skjoldnæs Len næppe mere.

Indtil Enevoldsmagtens Indførelse vedblev Skjoldnæs at være Kronogods; men i Aaret 1663 fik den bekendte, i sin Tid saa rige Rentemester Henrik Møller Skjøde derpaa. Da han imidlertid efter nogle Aars Forløb maatte gjøre Opbud, fik Kronen dette Gods igen tilbage. Senere, nemlig Aar 1682, overdrog Christian den femte det ved Magefæste imod noget Strogods i Norge og i Holsten samt Gyldehund (Charlottenlund) i Nærheden af Sjælbhavn til sin Halbroder, den bekendte Ulrik Frederik Gyldeuløve, Feltmarskalk og Statsholder i Norge, der døde 1704. Efter ham tilfaldt Skjoldnæsholm hans Søn Ferdinand Anton Greve af Dannefjeld-Laurvig, Ridder af Elefanten, Gehejmeraad og Overkaldmester; hans Moder var Antoinette Augusta Grevinde af Aldenborg. Greve Dannefjeld-Laurvig blev født 1688 og døde 1754. Han var 2 Gange gift, og hans anden Hustru Ulrikke Eleonore Reventlow var en Søster til Dronning Anna Sofie. Hans Søn af dette Ægteskab Greve

SKJOLDNÆSHOLM

i Sælland

Frederik Ludvig Danneskjold-Laurvig arvede efter ham Skjoldnæsholm. Han var født 1717, blev Generallieutenant, Overstaldmester og Ridder (Stor-tor) af Dbr. og døde 1762. Han var gift med Anna Joachimine v. Ahlefeld (død 1795), der efter hans Død ejede Gaarden indtil Juni 1794, da hun folgte den til Statsraabinde Neergaard til Svenstrup for 128,000 Rdlr. og nogle aarlige Ydels. Fru Neergaard folgte i Oktober det følgende Aar Gaarden til sin Son Kapitaen, senere Major og Kammerherre Johan Andreas Bruun Neergaard for 134,214 Rdlr. og de samme Ydels. Han beholdt dette Gods til sin Død den 2den Juli 1846, da det i Følge hans sidste Villie som Familiegods i den Bruun Neergaardske Æt gik over i hans yngste Søn, den nuværende Besidders, Jægermester N. Bruun Neergaards, Hænder. Kammerherre Neergaard udskiftede Godset fra 1797 til 1806 og indfædede Stovene. Allerede i Maj 1805 blev Gaardmandshoveriet ophævet, Husmandshoveriet derimod forst 1819.

I Følge Jordebogen af 1794 henhørte under Skjoldnæsholm Hovedgaard 59 Ddr. 4 Eptr. 3 Fdl. 1 Alb. frit Uger og Engs Hartkorn og 11 Ddr. privilegeret Stovskjolds Hartkorn, og under Bøndergodset 105 Ddr. 6 Eptr. privilegeret og 421 Ddr. 7 Eptr. 2 Fdfr. 1 Alb. ufrit Uger og Engs Hartkorn samt Skov- og Mølleskjold 71 Ddr. 4 Eptr. og matriculeret Kirketiende-Hartkorn af Jydstrup, Balslille, Haraldsted og Allindemagle Soane 82 Ddr. 5 Eptr. 2 Fdfr. Jordebogs-Uglisten var: Hus-, Høveri- samt Landgildepeng 1185 Rdlr. = 4 5 β og Landgilden: 13 Ddr. Rug, 376 Ddr. Byg og 196 Ddr. 2 Eptr. Havre, hvortil kom Naturalhøveri af 57 Gaarde.

I Aaret 1844 var Hartkornet efter den ny Matrifkel 227 Ddr. = 1 Eptr. 1 Fdl. = 2 1/2 Alb. privilegeret og 493 Ddr. 4 Eptr. 3 Fdfr. = 2 1/2 Alb. uprivilegeret Uger og Engs Hartkorn, 11 Ddr. = 1 Eptr. 2 Fdfr. 2 Alb. frit og 28 Ddr. 1 Eptr. 1 Fdl. 1 1/2 Alb. ufrit Skovskjolds Hartkorn og 29 Ddr. Mølleskjold; tillige med det oven nævnte Kirketiende-Hartkorn 871 Ddr. 4 Eptr. 2 Fdfr. 2 1/2 Alb. Hartkorn af alle

Slags. — Heraf henhøre for Liden under Hovedgaardene 224 Ddr. 2 Eptr. og under Bøndergodset og Stovene 559 Ddr. 1 Eptr. 1 Fdl. 2 1/2 Alb.

Foruden Hovedgaarden Skjoldnæsholm, hvis Glædeindhold er omtrent 500 Ddr. Land, høre til dette Familiegods Balslille Gaard med omtr. 600 Ddr. Land og Allindemagle Gaard med omtr. 740 Ddr. Land samt en Ufbygggaard fra Skjoldnæsholm Lorentzenlund paa 150 Ddr. Land. Bøndergodset bestaar af 57 Gaarde og 262 Bøstæder og Huse samt 3 Møller.

Den aarlige Afgift af Godset udgjorde i Aaret 1855: 140 Ddr. 4 Eptr. Rug, 393 Ddr. Byg, 147 Ddr. 4 Eptr. Havre og 5,674 Rdlr. 4 1/2 β.

Foruden de indfædede Stove, hvis Glædeindhold er 1782 Ddr. Land, findes der paa Hovedgaardsmarkerne og paa Bønderjorderne omtr. 300 Ddr. Land Skov.

Hovedbygningen bestaar af 3 Fleje og er et smukt grundmuret Hus paa 2 Etager med Kjelder under; den er opført i Aaret 1763 af Grevinde Danneskjold-Laurvig. Gaarden har en stor og skøn Have, der ligger ved en Sø og fra flere høje Punkter pder en herlig Udsigt over Stove, Søer, Bakker og Dale. Haven staar i Forbindelse med en Del af Stoven. Egnen omkring Skjoldnæsholm er ualmindelig smuk, hvilket især er Tilfældet med den paa Ufveglinger rige Vej, der gaar fra Haraldsted, forbi Balslille og selve Hovedgaarden, igennem Jydstrup til Hovedlandevejen. Paa en af Gaardens Marker ligger en ved Kunst opført Sø, hvorfra man over Trærnes Toppe faar Uje paa Skjole Strand, hvis Afstand fra Gaarden er 3 Mil. I den nærliggende Balslille Sø, som er 242 Ddr. Land stor, findes en Skovgroet D paa 30 Ddr. Land, som er en betydelig Tilvægt i Naturens Skjønheder. — Ved den nordre Brød af denne Sø ligger et gammelt Bøldsted, hvis Grave og Yderværter endnu ere skendelige. Ogsaa ved Haraldsted Lange Sø, der i en Kængde af over 3 Fjerdingvej danner Godsets sydlige Grændse, ligger flere gamle Bøldsteder, og den Kilde, „Sværte-Kilden“ kaldet, som efter Sagnet udsprang paa det Sted, hvor Hertug Knud Lavard blev myrdet, findes paa Haraldsted Bys Marker. Egnen er saaledes ogsaa mærkelig i historisk Henseende.

